

Eksportporselen

Av Anne Merete Knudsen

Porselen som er fremstilt i Kina for et europeisk marked, blir kalt eksportporselen eller ostindisk porselen. Dette kinesiske porselenet er blitt en viktig del av Europas kulturhistorie.

Portugal var det første vestlige land som drev ordinær porselenshandel med Kina. Portugiserne etablerte seg i havnebyen Kanton i 1514. Et annet land som fikk tidlig handelsforbindelse med Kina, er Holland. Hollenderne etablerte sitt østasiatiske handelskompani (V.O.C.) i 1602. Dette kompaniet fikk stor betydning for nordmenns kontakt med det fjerne Østen. Norge hadde en utstrakt handel med Holland gjennom trelasteksporten fra norske havner.

Omfanget av handelen med Kina varierte med de ulike kinesiske keisere. Under keiser Qianlong (1736-1795) tok handelen mellom Kina og Vesten seg opp, og den blomstret gjennom hele resten av 1700-tallet.

Fig. 1 Geneverflasker Imari for hollandsk marked. Kangxi-perioden. H 29 cm.

Fig. 2 Tallerken med våpenskjold for portugisisk eller italiensk familie. Kangxi- eller Yongzheng-perioden 1720-25.

I Kina var havnebyen Kanton åpen for handel med Europa, men handelen måtte foregå i strengt avgrensede havneområder. Byen hadde en god havn og båtforbindelse på elven til Jingdezhen der det var store porselensfabrikker. Antall porselensgjenstander som ble sendt hjem med handelsskipene, var store. Et skip kunne frakte 70 000 – 160 000 stykker porselen i en last. I tillegg til handelen med porselen ble det handlet med krydder, te, silke, lakkarbeider og andre gjenstander.

Fig. 3 Tekanne og fat «General Duff motiv» for hollandsk marked. Imari. Kangxi eller Yongzheng-perioden 1720-35.

I 1730 etablerte Danmark-Norge et østasiatisk kompani (Det Danske Ostindiske Kompani) som fikk kontor, også kalt faktori, i Kanton. København ble sentrum for Danmark og Norges handel med Kina, og skipslastene med porselen og andre varer ble solgt på auksjon hos det kompaniet som hadde sine lokaler i København. En del porselen ble også fraktet hjem som privat last, såkalt føringsgods, av kapteinen og de øvrige ombord. En handelsreise med seilskip fra Europa til Kanton og retur tok minst to år. Det var en farefull ferd, og mange skip forliste underveis. Det var også stor fare for å bli kapret av sjørøvere. De skipene som kom hjem med lasten i behold, skaffet eierne store inntekter.

Fig. 4 Punsjebolle med revejakt motiv. For engelsk marked. Qianlong 1770-80. D: 40 cm.

Import av porselen fra Kina direkte til Norge var lite i omfang under hele 1700-tallet og frem til 1814 da unionen med Danmark opphørte. Først og fremst ble porselenet importert via Danmark (København), men det ble også importert porselen fra Holland og England som Norge hadde vel etablerte handelsforbindelser med.

Formene på eksportporselenet er en blanding av kinesiske og europeiske former. De tidligste tekoppene fra begynnelsen av 1700-tallet var «kinesiske» uten hank. De eldste tekannene var kopier av kinesiske tekanner. Senere ble det produsert te-, kaffe- og sjokoladekanner som ble kopiert av europeiske sølvformer. Middagsserviser i porselen ble importert til Europa på slutten av 1600-tallet. De store middagsservisene var stort sett utformet etter europeisk skikk og bruk og bestillerens medsendte tegninger.

Fig. 5 Terrin med fat Meissen form. Famille rose Qianlong ca 1760.

I korte trekk kan man si at porselenet som ble eksportert til Vesten, var preget av kinesiske former frem til midten av 1700-tallet. Etter at det var etablert porselensfabrikker i Europa, den eldste var Meissen fabrikken i 1710, fikk former og dekorasjoner på det kinesiske eksportporselenet europeiske stilformer etter mønster av det europeiske porselenet.

Dekormotiver ble sendt som tegninger og stikk fra Europa til Kanton, og de kinesiske porselensmalerne kopierte de europeiske motivene på porselenet. Blomster var et særlig ettertraktet motiv, men det var også vanlig med figurmotiver gjerne med vestlig utseende, monogrammer og våpenskjold. Sistnevnte er sjelden i Norge.

Det blå-hvite porselenet er dekorert med kobolt under glasuren. Dette porselenet var billig å fremstille fordi man trengte bare en brenning. En stor del av det porselenet som ble eksportert til Europa var av denne typen. I sær var mange store middagsserviser dekorert i underglasurblått. Overglasurteknikk der motivet er malt over glasuren, krever flere brenninger. Dette porselenet var dyrere å anskaffe og er i mindretall blant porselenet som ble innført til Europa.

Fig. 6 Blå-hvitt barberfat. Kangxi. D 25,8 cm.

På den tiden da porselenshandelen med Kina begynte var det ingen porselensfabrikker i Europa. Kineserne holdt godt på hemmeligheten med porselensmassen og tilvirkningen. Europeerne klarte etter mange forsøk å produsere ekte porselen. Den første europeiske porselensfabrikken Meissen ble som nevnt etablert i 1710, og utover på 1700-tallet ble det startet porselensfabrikker i Frankrike, Spania, Italia, Sverige, Danmark og andre land. Det europeiske porselenet var eksklusivt, kostbart og vanskelig å få tak i, og det var mye billigere å bestille porselen fra Kina. Derfor var det en aktiv handel med porselen fra Kina gjennom hele 1700-tallet. På 1800-tallet ble det i Vesten oppfunnet rimeligere måter å fremstille porselen på, og europeisk porselen ble tilgjengelig for flere. Dette førte til at porselenseksporten fra Kina på det nærmeste tok slutt.